

Kees van Gelder

Marjolijn Distelbrink, *Opvoeden zonder man. Opvoeding en ontwikkeling in Creools-Surinaamse een- en tweoudergezinnen in Nederland*, Assen: Van Gorcum, 2000. ISBN 90-232-3659-9, 154 blz., f 39,50.

In de multiculturele samenleving moeten tal van bevolkingsgroepen met elkaar leven en nader tot elkaar komen. Normen, waarden en sociale en culturele patronen spelen daarin een belangrijke rol. De socialisatie vindt over het algemeen plaats tijdens de opvoeding in gezinsverband. Het is daarom van groot belang meer te weten te komen over opvoedingspraktijken in verschillende etnische minderheidsgroepen in Nederland.

Op initiatief van het Programmerings College Onderzoek Jeugd (PCOJ) is in

dat verband een onderzoeksprogramma opgezet door het Instituut voor Sociologisch-Economisch Onderzoek van de Erasmus Universiteit te Rotterdam. In de loop van de jaren negentig is daarover een reeks boeken verschenen over opvoeding bij allerlei etnisch-culturele groepen in Nederland. Een daarvan is het onderzoek van Marjolijn Distelbrink uit 1998, getiteld *Opvoeding in Surinaams-Creoolse gezinnen in Nederland*. De auteur heeft deze studie uitgebouwd tot een proefschrift over eenoudergezinnen in die bevolkingsgroep. Behalve op het eerder verrichte onderzoek is deze dissertatie gebaseerd op aanvullende secundaire analyses op het Nationaal Scholierenonderzoek 1994 en de survey Sociale Positie en Voorzieningsgebruik Allochtonen (SPVA) 1998.

Dat Distelbrink gekozen heeft voor een nadere toespitsing op eenoudergezinnen is begrijpelijk, omdat deze gezinsvorm bij de Creoolse Surinamers relatief belangrijk is. De helft van de kinderen in deze bevolkingsgroep groeit op in een eenoudergezin. Dit aandeel is volgens Distelbrink vijf maal zo hoog als gemiddeld in Nederland. De probleemstelling van het onderzoek luidt: welke invloed heeft de afwezigheid van een inwonende partner op Creools-Surinaamse moeders in Nederland en op de opvoeding en de ontwikkeling van hun kinderen?

Het boek begint met een overzicht van de (Afro-)Amerikaanse onderzoeksliteratuur over eenoudergezinnen, gevolgd door een Nederlands overzicht. Dit maakt een gefragmenteerde en rommelige indruk. Wat doen witte Hollanders als Dölle en Dronkers in het Amerikaanse overzicht? De rijke Engelse onderzoekstraditie met betrekking tot eenoudergezinnen van Caribische afkomst in een Europees land schittert door afwezigheid. De wetenschappelijke inzichten in het functioneren van eenoudergezinnen worden in het tweede hoofdstuk verwerkt tot een kader voor de studie. Er wordt een model gepresenteerd van clusters van verklaringen voor negatieve effecten op kinderen van het opgroeien zonder vader. Er zijn drie clusters. De eerste is de stressbenadering. Het gezinsleven zonder man veroorzaakt extra stress die het welbevinden van de kinderen en moeder (en daarvoor op indirecte wijze weer dat van de kinderen) negatief beïnvloedt. De tweede cluster heeft betrekking op bronverlies. Doordat er geen vader is missen eenoudergezinnen allerlei 'resources', waardoor kinderen zich minder gunstig kunnen ontwikkelen. Ten derde zouden er, los van stress en bronverlies, specifieke opvoedingstekorten zijn in moedergezinnen.

In het derde hoofdstuk worden de culturele en sociale context van het opvoeden in Creoolse moedergezinnen geschetst. Een belangrijke element is het zogenoemde West-Indisch familiesysteem, dat zich na de migratie naar Nederland gedeeltelijk heeft gehandhaafd. Het gaat om een matrifocaal systeem, waarin moeders, dochters, zusters en grootmoeders elkaar ondersteunen in een hecht netwerk en mannen een marginale positie innemen. Financiële onafhankelijkheid en 'pittigheid' tegenover mannen worden door de moeders als belangrijke waarden overgedragen op hun dochters. Zij leren er rekening mee te houden dat een man in hun leven om de opvoeding mee te delen niet vanzelfsprekend is. In hoofdstuk 4 blijkt dat er geen systematische verschillen zijn wat betreft welbevinden, opvoedingsbeleving, opvoedingsdoelen en opvoedingsgedrag tussen Creoolse moeders die met of zonder een man opvoeden. De alleenstaande moeders ontlenen voldoende steun aan de sociale en culturele hulpbronnen die van oudsher kenmerkend zijn voor deze groep vanuit de matrifocale structuren. Dit wil echter niet zeggen dat de rol van vaders in de tweoudergezinnen onbetekend is. Integendeel, de moeders met een partner ontlene bij de opvoeding veel steun aan deze partner. Creoolse moeders zijn dus van alle markten thuis. Zij kunnen opvoeden samen met een partner, maar als het moet ook goed zonder.

Hoofdstuk 5 gaat over de effecten op kinderen van het leven in een gezin zon-

der vader. Evenals in de overige hoofdstukken baseert de auteur zich allereerst op de eerder verrichte opvoedingsstudie. Het blijkt dat allerlei gedragsproblemen en problemen met de ontwikkeling van kinderen zich in gelijke mate voordoen in gezinnen met en zonder vader. Het is vrijwel alleen in dit hoofdstuk dat de aanvullende gegevensverzameling via het Nationaal Scholierenonderzoek 1994 en het SPVA 1998 naar voren komt. Daaruit blijkt dat Creoolse kinderen uit moedergezinnen minder externaliserend probleemgedrag vertonen en op een hoger niveau in het vervolgonderwijs instromen dan Creoolse kinderen uit tweeoudergezinnen. Na controle voor interveniërende variabelen zijn deze effecten echter zeer gering, maar toch is ook dat opvallend, omdat de eenouderkinderen het dus beter doen dan degenen met twee ouders in het gezin. De beschrijving van de aanvullende analyses is overigens uitermate summier en laat de lezer met veel vragen zitten, bijvoorbeeld die naar de operationalisering van externaliserend probleemgedrag.

In het slothoofdstuk wordt onder andere gewezen op de paradox van de onafhankelijkheid. De alleenstaande Creoolse moeders beschouwen hun situatie niet als ideaal. Huwelijk en opvoeding door twee ouders hebben hun voorkeur. Tegelijkertijd houden deze moeders de bestaande patronen in stand door de cultuur van onafhankelijkheid ten opzichte van mannen, die hen in staat stelt zich staande te houden, op hun beurt weer door te geven aan hun dochters.

Er kunnen kritische kanttekeningen bij het boek geplaatst worden. Het theoretisch model van verklaringen voor negatieve effecten op kinderen van het opgroeien in eenoudergezinnen komt volstrekt uit de lucht vallen. Distelbrink heeft geprobeerd opnieuw het wiel uit te vinden. Alhoewel zij, blijkens enkele verwijzingen, kennis heeft genomen van het werk van Amato, wordt dat niet echt gebruikt. Vanuit diverse metastudies en theoretische beschouwingen, en tal van discussies daarover in het wetenschappelijke forum, heeft Amato een verklaringsmodel ontwikkeld dat geldt als de internationale standaard. Elementen als armoede en conflicten tussen de (ex-)partners spelen daarin een belangrijkere rol dan in Distelbrinks model. Is dat de reden dat deze onderwerpen slechts summier aan de orde komen in dit boek? Of is er een andere reden, namelijk dat deze problematiek (door de marginaliteit van mannen en het economische succes van vrouwen) betrekkelijk weinig voorkomt bij de onderzochte groep? Ook in het laatste geval was het van groot belang geweest om de gangbare theoretische invalshoeken te hanteren, juist om het contrast met eenoudergezinnen uit andere etnische groepen te verhelderen.

De interculturele vergelijking tussen diverse etnische groepen ontbreekt vrijwel geheel, hetgeen bevreemdt gezien de opzet van het totale ISEO-project over opvoeding bij diverse bevolkingsgroepen. Het had voor de hand gelegen te vergelijken met alleenstaande Hindostaans-Surinaamse en Antilliaanse moeders in Nederland. Zo had meer inzicht kunnen ontstaan over wat typisch Creools en wat typisch Surinaams is aan de opvoedingspatronen in Creools-Surinaamse moedergezinnen.

Al met al geeft het boek een beeld van een bevolkingsgroep die opmerkelijk goed weet om te gaan met de zware opgave die alleen opvoeden nu eenmaal is.

De combinatie van opvoeding, zorg en arbeid is deze Creoolse moeders wel toevertrouwd. In de Armoedemonitor 1999 wordt bij wijze van voorbeeld uitgebreid stilgestaan bij de sociaal-economische positie van alleenstaande Creoolse moeders. Beter dan alle andere alleenstaande moeders - allochtoon of autochtoon - weten zij zich qua inkomen te redden: eenderde zit onder de armoedegrens, tegen tweederde van alle alleenstaande moeders. Dit eerbetoon aan haar doelgroep heeft Distelbrink kennelijk gemist.

Het gaat de Creoolse moedergezinnen in veel opzichten beter dan de eenoudergezinnen bij andere bevolkingsgroepen. Integratie in de multiculturele samen-

leving betekent dat we van elkaar moeten leren, vooral ook van de 'good practices' bij allochtone groepen. Het boek geeft daarvoor tal van aanknopingspunten. Het besteedt echter geen aandacht aan deze voorbeeldfunctie, zodat enige zelfwerkzaamheid van de lezer nodig is.